

Eesti Seksuaaltervise Liidu seisukoht seksuaalelu alustamise legaalse vanuse osas

ESTL on seisukohal, et seksuaalelu alustamise legaalne vanus (ingl k age of consent) peaks olema 16 eluaastat senise 14 eluaasta asemel. Vanuse tõstmise peamiseks põhjuseks on vajadus kaitsta lapsi – nii poisse kui tüdrukuid – täiskasvanute poolse seksuaalse ärakasutamise eest, sest arenguliste iseärasuste tõttu ei ole erinevas eas teismelised võimelised ennast ise kaitsma.

Loomulik osa puberteedia arengust on seksuaalne areng, seksuaalse identiteedi kujunemine, huvi seksuaalsuhete vastu ja esimesed seksuaalkogemused. Puberteedieas järkjärgult tekkiv arenev võimekus iseseisvate konsensuslike otsuste vastuvõtmiseks seksuaalelu puudutavates küsimustes on eelduseks teismeliste vaheliste seksuaalsuhete vabatahtlikkusele, võrdsusele ja konsensuslikele valikutele. Areneva võimekuse tõttu tajutakse seksuaalsuhetega kaasnevat vastutust ning osatakse kaitsta enda ja partneri seksuaaltervist. Siinjuures on oluline koolis läbiviidav laiapõhjaline seksuaalharidus ja riigis tehtav seksuaaltervisealane ennetustöö.

Teismeliste vaieldamatute seksuaal- ja reproduktiivõigustena nähakse kitsendusteta juurdepääsu konfidentsiaalsetele ja turvalistele seksuaal- ja reproduktiivtervise teenustele (sh rasestumisvastaste vahendite valikul ja soovimatu raseduse korral).^{1,2,3,4} Samuti oluliseks teismeliste seksuaal- ja reproduktiivõiguseks on teismeliste legaalne kaitse igat liiki vägivald, sh täiskasvanutepoolse seksuaalse ärakasutamise eest, mistõttu enamike arenenud riikide seadustes on täiskasvanu seksuaalvahekord teismelisega teatud vanusepiiriga reguleeritud.

Mida noorem teismeline, seda väiksem on arenguline võimekus ära tunda, reageerida ja abi otsida igat liiki, sh seksuaalse ärakasutamise korral. Seetõttu liiga varane seksuaalelu alustamine (erinevate uuringute alusel vanuses alla 15. või 16. eluaasta) on võrrelduna hilisema seksuaaldebüüdiga sagedamini mittevabatahtlik. Alan Guttmacheri Instituudi andmetel⁵ on USA teismelistest kuni 74% enne 14. eluaastat ja 60% enne 15. eluaastat seksuaalelu alustanud tütarlastest olnud seksuaalvahekorras mittevabatahtlikult. Eesti kohta vastavasisulised andmed puuduvad. Seega peaks seksuaalelu alustamise legaalne vanusepiir silmas pidama just (seksuaalse) ärakasutamise suhtes haavatavat teismeliste vanusrühma, so vanus enne 15.–16. eluaastat.

Seejuures ei puuduta seksuaalelu alustamise legaalse vanusepiiri olemasolu ja kehtestamine riigi poolt mitte teismeliste vahelisi konsensuslikke seksuaalsuhteid, vaid täiskasvanupoolset teismelise seksuaalset ärakasutamist.

Mitmete riikide (nt Soome) seadusandlus kehtestab seksuaalelu alustamise legaalseks vanusepiiriks 16 eluaastat, kuid lubab seejuures sarnases eas ja sarnasel vaimsel ja kehalisel arenguastmel olevate teismeliste seksuaalsuhteid.

Olemasolevate uuringute andmetel (Tervise Arengu Instituut, uuringud aastatest 2003, 2005, 2007, 2010) on keskmine seksuaalelu alustamise aeg Eestis 17,5 eluaastat (sarnane nii poistel kui tüdrukutel). Samas umbes viiendikul 14–15-aastastest teismelistest on juba seksuaalvahekorra kogemus – need teismelised kuuluvad ka (seksuaalse) ärakasutamise riskirühma. Noorelt seksuaalelu alustanute osakaal ei ole 10 aasta jooksul muutunud. Seksuaalelu alustamise algus on seotud noore haridustasemega – mida kõrgem haridus 25.– 29. eluaastaks, seda hiljem on seksuaalelu alustatud. Madalam haridustase võib kaudselt viidata, et noor pärineb ebasoodsamatest sotsiaalsetest oludest, mis omakorda võib olla soodsamaks pinnaks nii vägivallale kui seksuaalsele riskikäitumisele.

Seksuaalne ärakasutamine lapse- ja teismeliseeas laieneb rahvatervise valdkonda, olles seotud teismeliseeas rasedusega ja sellest tuleneva problemaatikaga, suurenenud uimastikasutamisega ja seksuaalse riskikäitumisega.⁶ Suur osa teismelistest rasedatest on kogenud vägivalda varasemalt ja kogevad seda ka raseduse ajal ja pärast rasedust⁷. Teismeliseeas raseduse korral on enneaegse sünnituse ja madala sünnikaaluga lapse sündimise risk, mis on tingitud ebasoodsatest sotsiaalsetest oludest.

Seksuaalselt väärkoheldud teismelised pöörduvad võrreldes teiste samaealiste rasedatega väiksema tõenäosusega raseduse jälgimisele, kasutavad enam alkoholi ja teisi uimasteid ning neil esineb rohkem seksuaalset riskikäitumist, mille tagajärjel suureneb risk haigestuda HIVi ja seksuaalsel teel levivatesse nakkustesse. Ka lapse- ja teismeliseeas seksuaalselt ärakasutatud poistel esineb sagedamini ebatavalist seksuaalvahekorda, rohkem seksuaalpartnereid ja nad põhjustavad sagedamini teismeliseeas rasedusi.⁸

Lisaks seksuaalsuhetes legaalse ajalise piiri tõmbamisele on seksuaalse ärakasutamise vähendamiseks ülioluline selle teema süstemaatiline käsitlemine koolis, et õpilased tunneksid ära igat liiki, sh nii peresisese kui perevälise seksuaalvägivalla ja võimalikud riskisituatsioonid nende tekkimiseks ning oskaksid neid vältida, ning et neil oleksid teadmised, tugi ja julgus pöörduda abi saamiseks. Sama oluline on kergesti ligipääsetavate tugi- ja nõustamisteenuste olemasolu ja teave nende kohta.

On teada, et kehtib seaduspärasus - mida lähema inimese poolt ja mida kauem on lapse ja noore seksuaalne ärakasutamine aset leidnud (tihti aastate jooksul ja ka ilma suguühteta), seda sügavam ning traumaatilisem on jälg sellest ohvri psüühikale ning võimele luua täiskasvanuna lähisuhteid; tihti pole sellisest traumast täielik

rehabilitatsioon üldse võimalik. Seadusandlus peab kajastama ja arvestama seda seaduspära ning vastava kuriteo raskust.

Inimestevahelisi seksuaalsuhteid on seadusega reguleerida väga raske, samas kajastab kehtiv seadusandlus ühiskonnas valitsevaid väärtusi, antud juhul seda, et seksuaalsuhted peavad olema vabatahtlikud, konsensuslikud ja toimuma igas mõttes võrdsete partnerite vahel. Seadusandlus peab tuginema seksuaalsete õiguste kui inimõiguste austamisel ja väärtustamisel, olenemata, kas tegemist on laste, noorte või täiskasvanutega.

Toetajad:

Eesti Naistearstide Selts
Eesti Akadeemiline Seksuoloogia Selts
Tartu Laste Tugikeskus
Eesti Arstiteadusüliõpilaste Selts
Inimeseõpetuse Ühing
Eesti Puuetega Naiste Ühenduste Liit
Lasteabi 116111